

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА.

I.
Я прочитав у ч. 9-му "Українського Голосу" сміхотворно-хвалібну рецензію на книжку проф. І. І. Огієнка "Українська культура". Книжку цю я знаю, знаю також і її, досить сумнівну, наукову цінність; і, напевно, проф. Огієнко взявся не за своє діло, коли писав її, бо його спеціальність це, власне, церковні справи й вигадування капосних молитов для автокефальної церкви на еміграції; молитов тих на Великій Україні ніхто не читає, бо там навіть автокефалісти поважують Радянський Уряд, а ті огієнківські молитви скеровані проти нього. Але ми б і не подумали згадувати про книжку Огієнка, коли б безграмотний рецензент, навіть не прочитавши цієї книжки до кінця (сам лише у 67 сторінок, а їх є 260), не вилізував, як збірник недотепних історичних анекдотів з метою довести, що українська культура вище російської (московської, як він пише). Читачі рецензії повинні були б уявити собі українську культуру, як культуру церковних співів, гопаків і полтавських галушок; для оборони її автор рецензії за Огієнком наводить доводи в родині того, що по українській горі ворять —

"Оженитися, одружитися з нею", це культурний висказ. Тимчасом Москва каже: "женитися на ній" (женитися на ній), отже дуже по просташки", — мура пояснює автор.

Марна була б доля української культури, як би її справді потрібно було захищати такими доводами; ліпшою послугою москвофілам і русотіпам годі було б зробити. Справа ясна. Ні професор Огієнко (що давно вже втік з України), ані його жалюгідний рецензент не мають найменшого поняття про сучасну українську культуру. І не про книжку Огієнка та не про рецензію на неї, а саме про цю культуру ми бажали б сказати декілька слів; тим більше, що питання культурно-освітнього порядку зараз так актуальні на Україні, де відбувається могутній процес будівництва нової культури в українських національних формах, але з класово-пролетарським змістом та універсально-всесвітнім обсягом.

II.
На весні 1923 р. робітництво Донецького Басейну було захоплене надзвичайно цікавим явищем у культурній життєвості: давала свої представлення трупа українського театру ім. Івана Франка*, яка вперше показувала на сцені не гопаків і не кобасу та чарку, лише найлуччі зразки українського та

європейського класичного революційного сценічного мистецтва; не тільки Шекспір, Шілер, Гавтман, Лопе де Вега, Ібсен й тому подібні класики, але й Толер, Кайзер були представлені на сцені цього театру. І донецькі робітники, мимомовно, що вони були в малій своїй арусифікованій в наслідок політики царського уряду, в один голос заявили по всіх фабриках, заводах, шахтах (майнах), що чудово розуміють це мистецтво й вважають його своїм, рідним. Це ті самі робітники, що бойкотували театри всяких Суходольських та Гаркунів-Задунайських і за те часом діставали репутацію "русотів". Та й трудно було б їм бачити переважне українське в культурі та бути її прихильниками, доки вони бачили лише її побутово-куркульські прояви, ті, що в них закохані Огієнко та подібні йому "просвітяне й громадяне".

III.
Українська культура здавна мала репутацію дрібно-буржуазної та шовіністичної, і, звичайно, не тільки культурники Огієнкі вона повинна це завдячити. Причини тут глибокі. Культура всякої нації (ми маємо тут на увазі культуру ідеологічну) базується на основних підвалинах економіки даної нації. Україні уявляли з себе до останніх часів націю суто хліборобську. Коли ми звернемося до статистичних даних, що стичаються Великої України та Східної Галичини (себто двох головних територій, замешканих Українцями), то картина виявиться така:

НА ВЕЛИКІЙ УКРАЇНІ.	
Після перепису 1897 року.	
Всього населення	21,062.700 душ
З того по містах мешкало	2,747.900 "
По селах	18,314.800 "
Сільським господарством, рибальством та ловцтвом займалися	15,550.600 "
або	74%
Після перепису 1920 р.	
Всього населення	25,451.300 душ
По селах жило	20,891.700 "
В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ.	
Після перепису 31. грудня 1910 р.	
Всього населення	5,334.193 душ
Українців	62,5%
Сільським господарством займалися	92%

Отже бачимо, що переважна більшість людності по обох краях займалася хліборобством; таким чином, воно ж було і основним заняттям української нації. Причиною до цього були не тільки природні умови українських територій. Земля на Україні справді дуже родюча для хлібних рослин, мимомовно, ми бачимо там і чимало підземних багатств (вугілля, залізо, манган, нафта то-що) та

вдліччя умов для розвитку машинобудівної та іншої фабрично-заводської промисловості (багато конопалі, вогни, шети, шкіри, невикористана рукова сила Дніпровських порогів, близькість запасів деревини й мінерального палива). Та царський уряд, визискуючи Україну економічно, як колонию, вживав всякі заходи до придушення розвитку промисловості на Україні. Ті ж гадузи, що мимомовно, все таки розвивалися, були цілком в руках чужоземного капіталу і таким чином не були українськими, а працювали в підприємствах цих гадузів здебільшого робітники або спроваджені з Росії, або зросійщені заходами того ж царського уряду.

Таким чином нами встановлено, що основною базою для будівництва української ідеологічної культури було сільське господарство. Та й розраховано було цю культуру майже виключно на селянство, як на основний її споживача. Як на річ—розмовляло по Україні до революції 1917 р. майже виключно селянство, бо міста й міське населення були цілком зросійщені.

Селянство також продукувало ті матеріальні цінності, за кошти яких могли втворюватися українські цінності культури. Але хто ж був безпосереднім творцем тієї культури? Нас, звичайно, цікавлять останні десятиліття, мірою культура нового часу, бо дуже для нас обаятно, хто перший переклав та видав біблію в 16-му ві-

ці, як також чий церква чи церковні співи були кращі: хай цим шляхетсько-попівським культурництвом цікавляться Огієнкі.

Так от, безпосередніми творцями нової української культури були: українська інтелігенція та потенційна буржуазія, та сама, якій конкуренція російського та чужоземного капіталу заважала зробитись дійсною великою буржуазією, оформитись класово на європейський кшталт. Звичайно, зовнішній вигляд цього культурництва був демократично-селянський, бо селянство було єдиною суспільною групою, що на неї могли спиратись ці буржуазно-інтелігентські культурники в їх боротьбі проти російської та західної буржуазії. Через те, демократичним й радикальним зовні були пролетарський та кооперативний рух, будовані з метою тієї боротьби згаданими угрупованнями. Дійсне ество цього демократизму й радикалізму пролетарі й білі селяне України відчували вже пізніше, під час революції, на власній своїй шкурі.

Щоб покінчити з передумовами будівництва української культури в дореволюційні часи, необхідно ще визначити, що ця культура будувалась в умовах національного пригноблення українського народу. Це надало на неї певний відбиток і в значній мірі визначило її політичний зміст.

Василь Роленко.
(Дальше буде.)

ГРА.

(Байка.)
У пана з наймитом усе йшло гаразд: Пан спав, гуляв і їв, А наймит по хазяйству лоба грів. Коли одного разу Став пану наймит суперечити: "З якої — каже — речі Я, паночку, тягну усе роботу А ви до діла не дивитеся й пучки? Як би хоч раз ви скоштували поту І натрудили ручки..." Пан — умовляти. Зласкою, з докором. Не вірити наймит. Каже: "ні, ви ворог. Мене ви держите немов раба І одна між нами мова: боротьба..." Нарешті пан, щоб вкосьтати невіру Почав таке: "Ти друже злий не в міру... Чи ж винен я, коли тоби одо судилась доля, Мені ж друга? — То ж тільки пасти, божа воля. Бо все життя для нас — нечає гра у карти: Той виграє. Той програє. А сердитись не варто. Де ж бачив ти, щоб у грі партнер з партнером Поводився як ворог? Покинь свої думки А знову грати будем залюбки..." А наймит: "Грав би мені й я з насолодою Та тільки зовсім іншою колодою: Без королів і без туза"... І пана — в пузо...
* * *
Американський пан, Рокефелер, книжку випустив у світ: Про робітників і панів — лише "партнери в грі"... Ей, пане, бережіть живіт!...
Валер Прокоза.

ТОВАРИШІ! ВІДНОВЛЯЙТЕ ПЕРЕДПЛАТУ НА "УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТІ".

РОЗЦІТ ЧИ ЕКОНОМІЧНА КРИЗА.

Президент Кулідж недавно зробив офіційну декларацію, котра доводила, що економічне становище Злучених Держав Америки дуже гарне, що в них панує добробут, що справи розцвітають й ще довго будуть процвітати... Американська продукція, все після слів Куліджа розвивається чудесно, заробітня платня тільки зростає, немає більше безробітних, все як найкраще. Благословенна хай буде республіканська партія.

Леперрок Кулідж. Але пан Калвін Кулідж леперрок. Це ми мусимо сказати. Сучасна доба економічного добробуту "Злучених Держав" доживає останні дні. Продукція в головних галузях індустрії все скорочується та скорочується, оптові ціни падають, фермери не можуть продати своїх продуктів, безробітність росте... Ми входимо в добу не сталого добробуту, але депресії, розброду та безробіття.

Уроцистим промовам президента ми примусили протиставити факти, котрі подають видання сталевих тросту, бюлетеня біржі та справоздання різних американських міністерств. Останнє справоздання міністерства торгу, опубліковане в жовтні 1923 р., так підсумовує ситуацію: "З попередніх справоздань про хід справ за вересень, одержаних статистичним бюро, доведено, що продукція зменшилась в певній мірі й є меншою за продукцію вересня. Продукція заліза—сировини була 3,125,512 тон проти 3,436,313 в серпні, продукція сталі—3,313,354 тон проти 3,677,771 в серпні. Також зареєстровано зменшення цю до продукції сировини вугілля та продажу шовку, сировини та цинку. Число робітників, зайнятих в 1,428 найбільших підприємствах Злучених Держав було менше числа робітників в серпні. Ціни заліза та сталі продовжували падати".

Доводиться жалкувати, що пан Калвін Кулідж не зібрав відомостей міністерства торгу раніше, ніж робити заяви від імені уряду.

Передвісники кризи. Металургічна промисловість, найважливіша в Злучених Державах, яка реагує являю на найменші зміни в господарському житті, бється в гострій кризі. Продукція сталі досягла своєї найвищої точки в 4,195,800 тон в маю 1923 року. З того часу вона постійно зменшувалась, щоб дійти у вересні до 3,313,354 тон. Майбутнє американської сталевий індустрії непевне. Сталевий трост повидав в своєму бюлетені в 10. жовтня, що число невиконаваних замовлень в кількості 7,433,332 тон в березні й 7,035,850 у ве-

ресні зменшилась на 32 відсотки. Летейні заводи, котрі входять в склад троста, використовують зараз лише 90 відсот. своєї продукційної здатності, що означає зменшення кількості на 7 відсотків в порівнянні з продукцією недавніх кількох місяців. Сталевий трост, отже, не зменшує своєї продукції пропорційально зменшенню замовлень. Це розкриває його наміри: трост примушує свої заводи працювати всіма машинами, щоб виконати чергові замовлення, а потім, вступаючи в період депресії, він закриває двері своїх заводів і кине сотні тисяч робітників на вулицю. Сталева індустрія вже зачеплена економічною депресією, бо замовлення зменшились на 32 відс., але робітники ще її не відчують, бо продукція зменшилась лише на 7 відс. Мідяна індустрія також вступила в добу кризи. Мідь вже досягла найменшої ціни на Нью-Йоркському ринку, де вона коштує 13 центів фунт. Текстильна індустрія в Північних Стейтах також напевно муситиме зменшити продукцію. "Нью Йорк Таймс" в 12-го жовтня вже писав про це. Міністерство промисловості констатує зменшення розвитку цієї промисловості, а газети капіталіста Герста заявляють: "Закриття майстерні промислової "Амосагу" Ко. принесла багато неприємностей оптимістам". Відмовлення шовкового тросту Японії постачати сировину Злученим Державам, згідно з заявою представника американської асоціації фабрикантів шовку, поведе за собою закриття великих ткацьких фабрик Факерсона і Паса.

Спеціальне справоздання з Пітсбурга (центру вугільної промисловості) оголошеного в свій час в "Нью Йорк Таймі" так описує становище вугільної промисловості: "Ринок вугілля в Пітсбургу та околицях дуже спокійний. Дуже трудно дати вугілля навіть по найнижчих цінах цього року, цінах липня місяця, але коло того, це однаково трудно так для вугілля, котре йде в промисловість, як і вугілля, котре йде для виробу газу. Те саме становище й з побічними продуктами вугілля: дуже трудно їх збувати навіть по найнижчих цінах, котрих давно вже не бачили. Нафтова індустрія загрожує найтяжчою кризою надprodukції. Низка підприємств по очищенню нафти припинило свою діяльність, як повідомило офіційне справоздання "Бюра заводів". Будівельна промисловість, діяльність котрої вважалась головним джерелом сучасного розцвіту, відчула удар у вересні. Ось що писав з цього приводу "Нью Йорк Таймс" 11-го жовтня: "В протилежність то-

му, що предекларували у вересні, діяльність будівельної промисловості буде слабшою в жовтні ніж у серпні". Але справжнє становище цієї промисловості найкраще характеризує такий факт: будівництво житлових будівель було дуже жваве; але будівництво промислових будівель значно зменшилось. Це один з симптомів майбутнього кінця доби розцвіту. Капіталісти втратили віру в цілі поховали останні ліквіди, щоби зросту розвитку промисловості та торгу. Вони не будуть нових фабрик.

Найважливішій галузь промисловості — сталі, залізо, вугілля, ткацтво, будівництво — напередодні кризи. Число зайнятих робітників зменшуватиметься майже у всіх сферах та промислових центрах. Трости намагаться ще затримати кризу великими замовленнями транспортногo апарату (вагонів, паротягів тощо). Але цим самим капіталізм пускає в діло останні резерви, щоби спробувати затримати хід подій. Ще кілька місяців і криза вибухне зі всієї силою.

Найближче майбутнє дасть остаточно відповідь на запитання, поставлене тов. Варгою в одній з найкращих його економічних праць. Чи Злучені Держави зможуть використати сталі економічний розцвіт в той час, коли господарський хаос панує в Європі? Економічна депресія тяжить вже в Північній Америці.

Американський промисловий пролетаріят значно зріс на протязі минулого року від притоку 2 мільйонів сільських робітників та дрібних фермерів, котрі змінили свої асмі на великі промислові центри, а також від переселення Негрів з південних держав до північних міст. Ці мільйони робітників знайшли роботу підчас доби розцвіту.

Якою буде доля цих 3 мільйонів фермерів, котрі згідно з офіційною статистикою покинули на протязі 1922—23 року лани, продукція котрих їх не годувала? Коли криза вибухне, кількість безробітних буде значно більшою, ніж підчас останньої кризи, де було від 5 до 6 мільйонів безробітних. Майбутня економічна криза Злучених Держав, котра випаде мабуть підчас виборів президента і викличе розклад старих політичних партій капіталістів, котрий породить мабуть третю буржуазну партію, а також поступ руху на користь робітничо-фермерській партії може бути кризою політичною й соціально незміримого значіння й колосального розмаху.

Дж. Петтер.
Нью Йорк.

Українська робітничая преса, це ознака сили і свідомості робітництва. Памятайте про Пресовий Фонд і відновлення передплати!

ПЕРЕКОНАНОМУ --- СЛАВА.

(Оповідання.)
I.
Нудно!... Скаженно нудно стало Кирилово сидіння в хаті, від вечірнього вечора. Пому хочеться кудись полетіти, кудись побігти, кудись поїхати і хати так, що б аж хуртовина здіймалась і щоб проточини дорогою або чийсь сани, або ноги, або свої ребра — це все одно, тільки втік-би від сорому, заглушити свою нуду. Так нудно, що аж у потилицю шпига, а в горло наче хто мішок з крейдю запхав. — Тыфу! — планує Кирило ніби бажаючи з цим випльнути всю нуду з своїх грудей. — Та скажеш ти з своїм гарканням! — гнівно закричала на нього мати. — Розвітри, бо дай тобі нудно було! — Нудно! Вже й так нудно! — Перший раз заскреготав до матері Кирило і вийшов з хати. — Збожеволів, осатанів халяпещ, — думала мати, — що з ним стається. Мов хто яким зіллям напоїв?...
II.
А Кирило вийшов на двір. Після темної та вохкої хати, на дворі він не міг дивитись, замружив очі, як кіт, що вискочив з печі, з самого попілу. Кашлянувши, плонувши знову, він пішов до повітки. Чого він туди пішов — він сам не знав. — Нудно! — ще з більшою залістю сказав Кирило й став під стріхою притулюючись до шули, міцно замислившись.
III.
Кирило вважався за "першого" парубка на селі. На нього всі парубки й дівчата дивились, як на ватажка. Ще до вчорашнього вечора він був керівником вечерниць та різних гадок. Його всі слухали й боялись, як самого найздоровшого, найкращого парубка. Але ось сьогодні, тільки сьогодні й на завше все його право пропало, вся його сила загинула й він став таким маленьким, таким нічним... Не так давно, торік, Кирило не дозволяв ні одного сватан-

ня — він цим керував, як своїми кінями. Сказав парубкові — "не ходи до Катрі, бо голову скручу з плечей" — той вже не піде, бо Кирило й справді голову зирве. А цю зіму, особливо ось від вчорашнього вечора, його право пропало, а з цим — ще й сорому йому наробила Приська і такого сорому, від якого очі вилазять! Та й скалося це наче з играною. Ще на початку зими, ще до різдва, з військової служби приїхав Грицько Степанів та й почав крутити молоддю, а сам він комуніст. Зібрали він молоді, балакає з хлопцями та дівчатами, щось їм пояснює, читає "Більшовика", розповідає про Москву, про Радяладу, про комуністів. Хлопці спершу несміливо відносились до цього, боялись батьків, а коли добре розсудили, що справу, то й дівчат потягли за собою. Багато дівчат та парубків переконалось, багато з них записалось членами хати-читальні, членами К.С.М. та лік-

непу.*) Стали вони що-дня ходити на "вечерниці", але не на такі, як раніше й "вечерниці" керував не Кирило, а Грицько, не розбишака, а комуніст і вже не казались, мов не самовиті, а навпаки: читали книжки, газети, балакали, сперечались, часто згадували Леніна, Маркса... Один наш Кирило замислився самотнім переконаним, з батьківськими поглядами, слухаючи свою матір. — Хіба це для тебе! Це для голоти та дурнів — казала його мати. — Ти держи себе як господар. Ос скоро ти підеш до Приськи, посватаєш її, відбудемо весілля й живи собі на здоров'я. Приська не багата, але це краще — волі більше матимеш над нею. Так розважала Кирило мати, а він слухав і робив, як вона казала. Зібраючись сватати Приську, він думав, що Приська відразу ж почепиться йому на ший, він у цьому був певний. Ми-

слив, що він має над нею повне право, тільки через те, що він хотів її сватати, й за те, що вона один раз була затягнута дівчатими до хати-читальні — він вилізав її, а за те, що вона співала в театрі — цілий місяць не дивився на неї і не балакав з нею, думаючи, що цим він більше всього її дошкулить. — А співа, гадюка, гарно! — думав Кирило в той мент, коли вона стояла така сміля й гарна й співала якусь "хемерну" пісню. І чого її чорти понесли в ту малярню! У, стерво! Задам же я їй! Коли б тільки весілля відгулять, а там — все їй виділять боком! А ось, ввечера, мов чорт його підштовхнув до неї! — Нудно! — раптом скрикнув Кирило, згадавши все що було, а потім знову віддався думкам, знову почав згадувати... — Як то так? Я силач на все село, а тут — ось тобі що! — При всіх сватах, при людях... Є душа... — Ну, добре, нехай я до неї не так вже любі, я розумів так сьогодні ти, завтра друга, а там — третя... а розрахунок з

цими торботрусами відомий. Але ж вийшов не те! — Та й свати казна що! Сидять, як мокрі кури! Злякались того чортика! — Казна що! Сором! Нудьга! III. Сплюнувши, Кирило знову віддався злості. — Анахемська ж душа! Але ж осмілилась піти проти мене! Я мислив, що вона аж затремить з радощів, що я, а не другий прийшов з сватами. А вона — на тобі! Далі Кирило почав згадувати, як її батько взяв хліб, як він пропонував гостям сісти, як він отверто заявив, що вибрати чоловіка своїй дитині, своїй Прісі, він відмовляється, що в цьому повинна бути повна воля самої Пріськи, як Приська сміливо балакала про шлюб, про життя... Згадав він як і Грицько втік скоріше, бо він вижене, бо його вдача така, що він дуже гарячий, на що Грицько відповів, що на гарячого відро води, а на владичного — рядно соломи й він перестане бути таким. Приська з цього сміялась, мов хотіла подрочитись з Кирилом і коли Кирило пропонував дати відповідь його сватам, то вона знову засміялась, каже що почекає ще. — І, сорому, сорому наробиш собі! — промовив Кирило і злість в його грудях закипіла ще дужче. — А вона, падлюка, яка гостра стала! Я раніш, каже думала, що ти гарний, але потім розбірає, що ти за тебе — це все одно, що на шибеницю. Я, каже, тебе любила, може й тепер люблю, але не піду, бо ти ще й не засватав мене, та вже нахвалюєшся. Я вже пізнала життя, мені ось Грицько все розказав, я вже не така дурна, якою раніш була. Іди з хати! Ти не жениш мені. Іди й переконайся. А коли ти станеш інакшим — приходь. Тоді побачимо. — А я й пішов... Скопив величезного гарбуза... Наче б то був не я, а хтось другий, у моєї шкіри. — А в управі — староста дурнем знав, а комезанс — квачем... Невже це я такий і справді? Райкор Бушовий.
(Кінець буде.)

*) К.С.М. — Комуністична Спілка Молоді; лікпен — ліквідація неписьменності.